

Dagmar BLÜMLOVÁ – Josef BLÜML

„... a proto odměněn byl stipendiem seminárním.“

Příspěvek ke studiu studentské kapsy na přelomu 19. a 20. století

O tom, že studentská halenka *je tuze tenká*, zpívaly v Čechách celé generace. O něco dříve zpíval Evropě *Žebravý student* Karla Millöckera a k literární vzdělanosti na celém světě odjakživa patřilo znát hubené, leč čilé studenty Boccacciovy a Chaucerovy. Obecné vědomí ekonomické nedostatečnosti studenta jako typu se zřejmě zrodilo zároveň se vznikem vysokého, respektive vyššího učení. Příčina tohoto stavu nebyla důsledkem studentovy subjektivní volby; tvrdil přece: „*Chtěl bych k svému studiu s horoucností spěchat, ale velká bída mě nutí všeho nechat*“, jak je zaznamenáno v jedné ze staročeských žakovských písní ze 14. století. To, co bychom mohli nazvat „trudným údělem“ studenta,¹ mělo objektivní příčinu v ekonomické nerovnováze; vyšší studium zbavovalo možnosti výdělků (alespoň do objevu dálkového, nyní distančního studia), a naopak předpokládalo výdaje. Způsobů, jak tuto disproporci vyřešit, měl dávný scholár – pokud nepocházel z bohatého prostředí – několik. K nejčastějším z těch legálních patřily kupříkladu preceptorství, příležitostná výpomoc za úplatu, častěji za naturálie, nebo – v nejlepším případě – úspěšné hledání mecenáše. Záměrem tohoto příspěvku je zjistit, do jaké míry se tento model proměnil v dynamickém období let 1882–1929, jímž vymezujeme přelom 19. a 20. století. Protože se zaměříme především na studenty filosofické fakulty pražské univerzity, bude nám prvním mezníkem rok jejího rozdělení. Počátek světové hospodářské krize, znamenající proměnu ekonomických i sociálních podmínek všech obyvatelských vrstev, chápeme jako mezník druhý.

Hlavním pramenem našich zjištění byly materiály subjektivní povahy, zejména memoáry, korespondence a deníky. Ve většině biografii významných představitelů vědy a kultury 19. století jen málokdy chybí zmínky o kondicích, jimiž si premianti přivydělávali již od střední školy. Student vyšší reálky, budoucí „český Edison“ František Křížík² kupříkladu doučoval děti v pražských rodinách za

---

¹ Citovaná píseň začíná veršem: „*Ach, já student světem štván, k utrpení stvořen, / co já často zakusím bídou, nouzí mořen.*!“ Srov. Kupř. *Písně žáků darebáků 2*, Praha 1951.

² Srov. Edvard MAŠKA, *František Křížík*, Praha 1946; Jiří KOTTAS, *František Křížík*, Praha 1987.

oběd či večeři; pro tvůrce české filosofické terminologie Josefa Dasticha byly kondice jediným zdrojem příjmu ještě v době, kdy psal svou disertaci,³ kondice dával i písecký gymnazista Josef Hessoun, budoucí „tatíček st.-louiský“, Msgre. a zakladatel první českokatolické školy v Americe.⁴ Plátcem byl naopak pivovarský sládek Smetana, jehož syna Bedřicha na jindřichohradeckém gymnáziu doučoval student Franz Deder. Po přesídlení Smetanových do Německého Brodu Dederu vystřídal student Karel Havlíček;⁵ špatný student Bedřich Smetana spojil tyto dva muže dřív než politická situace, jejíž reflexi známe z *Tyrolských elegií*. (Ponecháváme stranou osudové křížovatky slečen, jež byly doma vyučovány najatými studenty – viz Johana Rottová a další.) Kondice coby prověřený fenomén překročily hranici 20. století a bez významných změn přetrvávají i ve dvacátém prvním, jak v univerzitních městech potvrzují četné inzeráty začínající slovem „Doučím“.

Další možností, jak zpeněžit své schopnosti, bylo využití tvůrčího potenciálu. Honoráře za publikované verše, povídky, kritiky nebo ilustrace byly jistě vítaným přílepením, na rozdíl od doučování však vyžadovaly větší míru štěstí v podobě známostí a přímluv. Uchazeč o přízeň slušně placených žurnálů či dokonce o nakladatelskou pozornost se bez nich často ocital v roli obcházejícího prosebníka, jak věrně zachytil rukopisný časopis studentů pražské Akademie výtvarných umění nazvaný Špachtle.⁶ Báseň *Nejde to!* v roce 1895 neznámý autor věnoval kolegovi Viktoru Olivovi.⁷ Báseň uvádí příznačné motto: „*Tak dlouho se chodí s výkresy do redakce, až se ucho utrhne!*“⁸ Anabázi budoucího Mistra vyličil neznámý autor verši: „*Šel Viktor k Ženiškovi, / půjde-li to, ať mu poví. / Půjde to, půjde to!*“ / „*Když to půjde, zkusme to.*“ // *Jak Ženišek verk pochválil, / hned s ním k Šimáčkovi páčil: / Půjde to! půjde to, / moc feš práce, půjde to!* // *K Šimáčkovi s gustem táhl, / s dlouhým nosem však odtáhl. / Nejde to, nejde to, / v Zlaté Praze půjde to!* // (...)“⁹

Oproti studujícím výtvarníkům byli v jisté výhodě hudebníci, respektive studenti, kteří bez ohledu na studovaný obor ovládali hru na hudební nástroj. Příležitostí, jak tuto schopnost zpeněžit, byla v Praze celá řada, většinu z nich však bylo lépe uchovat v anonymitě. Jako relativně „nejmravnější“ se jevila doprovodná hra

³ Pro tuto tíživou situaci se Dastich rozhodl dobrovolně, když odmítl veškerou pomoc z domova ve prospěch studia mladšího bratra. Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále jen LA PNP), fond J. Dastich, korespondence, fond A. Tille, dopisy J. Dasticha A. Tillemu.

⁴ Srov. Antonín Petr HOUŠŤ, *Krátké dějiny a seznam česko-katolických osad ve Spoj. státech amerických. Ku vzpomínce na 25leté jubileum veledůstp. faráře Josefa Hessouna*, St. Louis 1890. K Dastichovi i Hessounovi rovněž Dagmar BLÜMLOVÁ, *Sto tváří z jihočeské kulturní historie*, Pelhřimov 2000, s. 66–69 a 54–57.

⁵ Jan MUK, *Bedřich Smetana v Jindřichově Hradci*, b. m. a b. d.

⁶ K tomu Tomáš SEKYRKA, *Čas secese ve světle nově objevených časopisů studentů pražské AVU z přelomu 19. a 20. století*, in: Dagmar BLÜMLOVÁ – Zuzana GILAROVÁ a kol., *Čas secese. Kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*, České Budějovice 2007, s. 59–74.

⁷ Malíř a ilustrátor Viktor Oliva (1861–1928) později pracoval pro nakladatelství J. Otty a byl redaktorem obrazové části *Zlaté Prahy*.

⁸ T. SEKYRKA, *Čas secese*, s. 62.

⁹ Tamtéž, s. 62–63.

– zpravidla na piano – k němému filmu.¹⁰ Vzácné svědectví o této praxi se uchovalo v biografických materiálech Otto Rödla (1903–1983).¹¹ Budoucí první docent katedry loutkoherectví na pražské DAMU v prvních letech samostatného státu studoval v Praze na Učitelském ústavu, a protože jeho matka vlastnila v Týně nad Vltavou vinárnu, hudební produkce v „zábavném sektoru“ byla pro rodinu prací jako každá jiná. Lze předpokládat, že tento druh získávání peněz na studentskou existenci v Praze však pro Učitelský ústav akceptovatelný nebyl.

Peníze na studium, respektive na výdaje s ním spojené v městě bez rodinného zázemí bylo možné získat rovněž zprostředkovaně, tedy nikoliv přímou směnou za určitý intelektuální nebo umělecký výkon, ale jako ocenění předpokladů k nim, jako odměnu i pobídku, závdavek profesionální budoucnosti. Máme zde na mysli individuální i institucionální podpory, nadace a stipendia. Systém těchto podpor zpravidla spojoval sociální potřebnost s výborným prospěchem a zasahoval i nižší školské stupně. V některých případech byla podpora vázána na specifickou činnost volně se školou související, kupříkladu nadace pro kostelní zpěv,¹² jindy byl podpůrný akt jednorázový a měl charakter sbírky.¹³ Z nadací, které nejvýznamněji ovlivnily život českého studentstva, jednoznačně vyniká nejstarší a nejbohatší nadace u nás, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. Stavební podnikatel a mecenáš Josef Hlávka, „český Alfred Nobel“, ji založil v roce 1904 jako nástroj, jehož prostřednictvím mohl své jmění odkázat českému národu, konkrétně na národní vědeckou, kulturní a literární, ale také národohospodářskou činnost.¹⁴ Značná část ročních výnosů byla adresována „snaživým a způsobilým studentům“ pražských vysokých škol.

Podobně jako nadace fungovala stipendia, finanční prostředky udělované z veřejných zdrojů. Také v jejich případě hrála rozhodující úlohu uchazečova „snaživost a způsobilost“. V profesorském kolegiu Filosofické fakulty rozdělené Karlo-Ferdinandovy univerzity existovala funkce nadačního referenta a správce stipendijních fondů. Ne náhodou ji až do roku 1905 vykonával Jan Gebauer, profesor, jehož seminář se významnou měrou podílel na formování moderních humanitních věd

¹⁰ V Československu byl zvuk poprvé použit ve filmu *Tonka Šibenice* režiséra Karla Antona v roce 1930 (premiéra 27. února 1930). Luboš BARTOŠEK, *Náš film. Kapitoly z dějin (1896–1945)*, Praha 1985, s. 172.

¹¹ K tomu Dagmar BLÜMLOVÁ, *Úsměvy Otto Rödla*, Týn nad Vltavou 1993. Hlavní prameny k tomuto textu pocházely z majetku rodiny Rödlovy.

¹² Jako příklad uvedme nadaci knížete biskupa Liechtensteina, jež podporovala několik studentů kroměřížského arcibiskupského gymnázia, kteří zpívali na kůru tamního chrámu sv. Mořice. Srov. Dagmar BLÜMLOVÁ, *Aloys Skoumal – ironik v české pasti*, České Budějovice 2005.

¹³ Kupříkladu katecheta měšťanské školy v Karlovicích v roce 1901 inicioval vznik Podpůrné matice pro Václava Švarce, do níž přispěli zejména kněží a učitelé celého okresu, aby nadanému chlapci umožnili studium na pražské Akademii výtvarných umění. Jako její student Švarc posléze obdržel také Hlávkovo stipendium na cestu do Paříže. Srov. Ladislav ŠVARC, *Přednáška při zahájení výstavy obrazů a kreseb akademického malíře Václava Švarce dne 11. srpna 1957 v místnostech vlastivědného muzea v Kožlanech*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 18, 2006, s. 110–126.

¹⁴ K tomu zejména Jiří POKORNÝ, *Odkaz Josefa Hlávkovy*, Praha 2008.

v Čechách. Gebauerova vlastní studentská léta byla názorným příkladem velmi krušné materiální existence, proto měl pro nemajetné studenty výjimečné pochopení. Zavedl si kartotéku posluchačů, na jejichž jednotlivých lístcích pečlivě zaznamenával nejen údaje týkající se práce v semináři, ale u potřebných také informace o rodinných a sociálních poměrech: „(...) matka vdova, povoznice v Košířích (250 zl. výdělků ročního), sedm dětí, nezaopatřeno žádné, nadaci etc. nemá (...)“ nebo „(...) matka vdova, polnosti (daň 25 zl.) 20 jiter, dluh 1 000 zl., tři děti nezaopatř., Frant. má podíl 700 zl. po otci, z toho studuje (...)“¹⁵ Ne všechna Gebauerova doporučení se realizovala hned napoprvé, je pravděpodobné, že některá vůbec ne. Nebyla to vždy jen otázka dobré vůle, ale především disproporce mezi množstvím čekatelů a množstvím finančních prostředků. Motivující význam mělo jednorázové stipendium udělované řediteli seminářů za kvalitní písemnou práci. Šlo výhradně o ocenění vědeckého výkonu, sociální aspekt byl indiferentní. Tak Čeněk Zibrť „stipendium seminární“ obdržel za svou první práci v slovanském semináři o *Postile Philadelphia Zámrského* – mimochodem právě ona byla prvním impulzem jeho zájmu o kulturní dějiny – a dostával je pak pravidelně za každou seminární práci další.¹⁶ Takto ohodnocené práce byly zpravidla řediteli seminářů doporučeny k publikování, čímž se autorův finanční zisk násobil. Analogickým příkladem z Gollova historického semináře může být první seminární práce Josefa Šusty *Jindřich z Rožmberka*.¹⁷

Dalším typem finanční podpory bylo stipendium na studijní cestu, ať již zahraniční, nebo domácí. Na konkrétním příkladu Václava Tilleho, mimochodem rovněž pravidelně oceňovaného v Gebauerově semináři, lze nahlédnout, jak důležitou úlohu v přidělování těchto stipendií hrál subjektivní faktor, přesněji řečeno síť přátelských vazeb. Otec Václava Tilleho, Antonín Tille, se na závěr své kariéry středoškolského profesora stal zemským školním inspektorem. V této funkci se coby uznávaná autorita poznal s řadou osobností, které se na něho v různých otázkách obracely s důvěrou, podobně jako on na ně. Je tedy nanejvýš pravděpodobné, že jeho přátelská vazba k Eduardu Albertovi byla příčinou bezproblémového přidělení finančních prostředků na semestrální studium Václava Tilleho na univerzitě v Innsbrucku, kde MUDr. Albert dříve působil, byť ve vzájemné korespondenci musíme tuto vazbu rekonstruovat z nápovědí výrazů vděčnosti.¹⁸ Ještě názornějším příkladem je reciproční „dobrý skutek“, kdy Antonín Tille pomohl Gebauerově dceři Marii přestoupit na jinou školu, kde nebyla šikanována za otcovu účast v „rukopisných“ sporech. Bezprostředně poté Václav Tille získal stipendium na

¹⁵ Lístkový seznam je součástí písemné pozůstalosti J. Gebauera, která je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze (Seznam universitních posluchačů z let 1874–1905). Citováno podle Theodor SYLLABA, *Jan Gebauer na pražské univerzitě*, Praha 1983, s. 92–93.

¹⁶ Srov. Dagmar BLÜMLOVÁ – Josef BLÜML, *Život Čeňka Zibrty*, in: Dagmar BLÜMLOVÁ (ed.), *Čeněk Zibrť a kulturní historie*, České Budějovice 2003, s. 9–40.

¹⁷ Josef ŠUSTA, *Jindřich z Rožmberka*, Praha 1995. K vydání připravil Ivan Hlaváček.

¹⁸ Dopisy E. Alberta A. Tillemu jsou uloženy v LA PNP Praha, odloučené pracoviště Staré Hrady, fond A. Tille.

dvouměsíční studijní pobyt na Valašsko, kde sbíral pohádky, jejichž vydání posléze znamenalo definitivní tečku za romantickým pojetím národopisu v Čechách.¹⁹ Z obou příkladů je zřejmé, že předpokládané „přátelské zákulisí“ bylo namíště a přinášelo rovněž vědecký zisk. Pokud hovoříme o subjektivním faktoru v usnadňování ekonomického zázemí vysokoškolského studia a raných vědeckých prací, neměli bychom opomenout drobné individuální výhody, jež studentům poskytovali někteří z jejich učitelů ve všech generacích, ať již šlo o zapůjčení peněz, darování knihy či zaplacení oběda. Texty memoárového charakteru jsou v tomto smyslu dosti výmluvné.

Subjektivní podtext jistě hrál roli také v institucionálním zastoupení; kupříkladu proti Gebauerovu serióznímu, promyšlenému a procítěnému udělování „stipendia seminárního“, jež stanulo v názvu našeho příspěvku, bychom mohli postavit poněkud ležernější přístup literárního historika Miloslava Hýska (1885–1957), zastupujícího v tomto nástinu profesorskou generaci s těžištěm činnosti ve 20. letech 20. století. Jak vyplývá z následující ukázky, ani o osmnáct let starší Tille si v té době s přidělováním stipendia ve svém literárním semináři hlavu příliš nelámá: „*Tak napřed Karlsuniversität. Že jsem od Tilleho už zase dostal seminární odměnu, to mne ani tak zase neudivovalo, třebaže to už je pátá, ale že mně ji dá také Hýsek, to mne ani ve snu nenapadlo. Je to skandál. Jsa si vědom, že to je vlastně podfuk, že to vůbec není žádná věda, co jsem ve vědeckém semináři udělal (referoval jsem o Nezvalovi, Seifertovi, Závadovi a Halasovi), šel jsem Hýskovi poděkovat: ‚Pěkně Vám děkuju, pane profesore, jsem skutečně zahanben‘ a ten (...) Hýsek vůbec nepochopil, že jsem zahanben, bera odměnu za něco, co v historickém semináři nějak nemohu míti za záslužný čin, a odpověděl: ‚Já vím, že to nepotřebujete (těch stokačů), ale jde tu přece o zasloužené mravní uznání.‘ Mluv s ním, když je Hýsek.*“²⁰ Citace pochází z dopisu Erika Adolfa Saudka důvěrnému příteli Vojtěchu Jirátovi v době, kdy se Saudek s vrstevníky básníky a umělci setkával ve *Strakovce*, *Westendu*, *Národní* (rozuměj kavárně), takže referování o nich v semináři byla v podstatě reprodukce rozmluv a postřehů z míst, kam zasahoval mladický Devětsil.

Po vzniku samostatného československého státu, zejména ve dvacátých letech, se velmi sledovaným nadačním a stipendijním odvětvím staly podpory zahraničních studijních pobytů, zejména v těch jazykových oblastech, které se právě v této době otevřely. Máme zde na mysli zejména Anglii a Spojené státy a stipendia spojená s anglickým seminářem Viléma Mathesia. Z nadačních fondů zde sehrálo velmi důležitou úlohu stipendium anglofila hraběte Lützova, na něž vyjel kupříkladu Aloys Skoumal (překladatel Swifta, Sterna a Joyce) na svou první, osu-

¹⁹ Srov. například Dagmar BLÜMLOVÁ, *Václav Tille – zrod pozitivistického skeptika*, in: Dagmar BLÜMLOVÁ – Bohumil JIROUŠEK (edd.), *Čas pádu Rukopisů*, České Budějovice 2004, s. 73–83.

²⁰ Originál nedatovaného dopisu se nachází v LA PNP Staré Hrady ve fondu V. Jirát. Citujeme podle Jan VRTIŠ, *Aloys Skoumal a E. A. Saudek*, in: Dagmar BLÜMLOVÁ (ed.), *Aloys Skoumal (1904–1988) jako průsečík cest české kultury 20. století*, České Budějovice 2004, s. 29.

dovou cestu do Irska.²¹ Unikátní soukromá korespondence jeho univerzitní kolegyně a později manželky Hany Duxové nám dovoluje nahlédnout do mechanismu stipendií přidělovaných ministerstvem.²²

V polovině prázdnin roku 1924, po čtvrtém semestru studia, Duxová obdržela ministerské vyrozumění o schválené žádosti. Žádost měla dvě důležité podmínky: potvrzení, že rodina uchazečky je schopna nést související náklady, a Mathesiovo dobrozdání, že je schopna zahraniční reprezentace. Souhlas potvrzoval přijímací instituci – Vassar College v Poughkeepsie – a hlavně přidělení stipendia. Na cestovní výdaje tam i zpět to znamenalo deset tisíc korun, z nichž polovina měla být prostřednictvím děkanátu filosofické fakulty proplacena před odjezdem, zatímco druhou polovinu, v dolarech, mělo vyplatit vyslanectví Československé republiky ve Washingtonu těsně před návratem do vlasti. O peníze na cestu nežádali všichni uchazeči; naopak sešlo-li se žádostí o její zaplacení více, snižoval se poměr dotace ve prospěch půjčky. Duxová dále obdržela podporu sto padesát dolarů, které jí vyslanectví mělo vyplácet v deseti měsíčních dávkách od 1. září 1924 do 1. června 1925. Polovina celkové podpory byla půjčka, kterou měla studentka splatit, až se „zlepší“ její majetkové poměry, nejdéle však do 31. prosince 1935. Přijetím stipendijního místa a podpory ministerstva školství a národní osvěty se Hana Duxová zavazovala, že ve Vassar College nastoupí včas, tj. nejdéle do 15. září 1924, že se řádně ohlásí na vyslanectví ČSR, že bude řádně zasílat dílčí zprávy o svém pobytu a po návratu prostřednictvím děkanátu filosofické fakulty ministerstvu předloží závěrečnou zprávu spolu se všemi potřebnými doklady.²³

Ze soukromé korespondence Duxové s Lidmilou Kočovou, dcerou pražského nakladatele, vyplývá, že také Vilém Mathesius patřil k profesorům „dobrodějům“ a výjezd několika členů semináře podpořil částkou 10 000 korun. Zajímavou výjimku tvořil výjezd Artemis Pelantové, jejíž roční pobyt v Anglii zaplatili pražští novináři na památku jejího otce, redaktora Večera, který zemřel na následky nehody. Debaty o zahraničních stipendiích byly citlivým nervem semináře. Uchazečů bylo víc než možností, každý výjezd všichni velmi prožívali. Ani Mathesius svou snahou pomoci nadaným žákům je nedokázal uchránit od hořkostí zamítnutých žádostí, eventuálně trpkostí z „ohavné“ protekce; v dubnu 1925 před žadatelkami ze semináře dostaly přednost sekretářka Alice Masarykové a Benešova netež.

²¹ Více Dagmar BLÜMLOVÁ, *Aloys Skoumal – Ironik v české pasti*, České Budějovice 2005.

²² Obsažný konvolut dopisů Lidmily Kočové Haně Duxové z let 1924–1926 se nalézá v soukromém archivu Ludmily Hanzlíkové. Tamtéž je obsažena veškerá dokumentace k výjezdu H. Duxové jak ze strany Ministerstva školství a národní osvěty, tak vedení Filosofické fakulty Univerzity Karlovy.

²³ Předpokládané termíny však se v průběhu vlastního pobytu pozměnily. Ke konci schváleného období si Duxová podávala novou žádost, tentokrát o prodloužení studijního pobytu o další školní rok 1925–26. I tuto žádost ministerstvo vyřídilo kladně, čemuž jistě předcházelo řízení na filosofické fakultě s Mathesiovou účastí, a schválilo stejné podmínky pro měsíční výplaty stipendia od 1. září 1925 do 1. června 1926. O půjčku na zpáteční cestu však bylo nutno žádat prostřednictvím vyslanectví později znovu a k žádosti přiložit vysvědčení o dosaženém prospěchu. Korespondence a související doklady se nacházejí v soukromém archivu Ludmily Hanzlíkové.

Zde vidíme rozdíl mezi přátelskou pomocí, jež byla na místě, a tou, jež sledovala jiné cíle.

K úplnosti tohoto přehledu bychom ještě měli uvést placená knihovnická místa při seminářích, jejichž obsazení opět vyplývalo z doporučení jejich ředitelů, nebo po roce 1918 doširoka otevřený prostor pro překladatelskou činnost, jíž se věnovala značná část studentů a pro mnohé z nich se stala i povoláním. Nabídku přívýdělku si organizovaly rovněž samosprávy jednotlivých pražských kolejí, ať již šlo o dozor na dětských letních táborech (zpravidla Československého Červeného kříže), či o průvodcovskou činnost po Praze, jak o tom zanechal svědectví nemanjetný student, básník Vilém Závada ve vzpomínkové knize *Krajina a lidé mého srdce*.²⁴

Ani s tímto doplňkem si předkládaný text nečiní nárok na vyčerpávající přehled. Jeho cílem bylo zúročit prameny vázané na osudy individualit tak, jak se po léta dostávaly autorům do rukou, a v té souvislosti doložit, jak důležitým i jak ambivalentním fenoménem v tématu na první pohled institucionálním byl, je a zřejmě i dále bude subjektivní faktor.

---

²⁴ První vydání Ostrava 1975, druhé, doplněné Praha 1980.

Summary:

„... and so he got a seminary pension.“ A contribution to the research of student's pocket on the turn of the 19th and 20th century

Authors of the text have been engaged in the study of inventive figures from mentioned historical period for a long time already. The essay is anchored in their rich experience with different kinds of ego-documents from that time, especially correspondence, daybooks, memoirs, small glosses and imaginative literature. The model of a student as a socially unanchored and financially dependent person, which can be found in the history from medieval times, these authors confront with the new situation of so-called modern times. Using concrete examples, the authors illustrate the fact, that from the 19th century students' financial indemnity started to increase and gradually shaped some kind of system. The basic methods of acquiring money for school were still conditions. In connection with emergence of new newspapers and publishers the possibilities of external work for money broadened. Foundations were also very important; some of them had a character of assemblage. Universities started to provide a pension system as well (school reference and social pension). After the creation of independent state possibilities of travelling pension also broadened. Authors of this study deal with subjective factors related to institutional pension system, phenomenon of favouritism and its ambivalent reflection as well.